

Összehasonlítás céljából a táblázatban feltüntették egy 1973 évi felmérés adatait is.

Ezután megkérdezték a volt hallgatókat, hogy a tanfolyam előtt *tudtak-e szakkatalógus, referáló és indexelő folyóiratok, könyvtárközi kölcsönzés létezéséről*. A válaszokból kiderült, hogy amíg az általános mérnök, villamosmérnök, mérnök-fizikus és gépészmérnök hallgatók kb. egyforma százalékban ismerték a felsorolt információkereső eszközöket, addig az elsőéves építészhallgatók válaszaiban lényegesen kisebb tájékozottságot mutattak (2. táblázat).

2. táblázat

Információkereső eszközök ismerete a tanfolyam előtt	Á, V, M, G, %		É %
	Szakkatalógus	60	
Referáló és indexelő kiadványok	26	9	
Könyvtárközi kölcsönzés	28	18	

Azoktól, akik ismerték a szakkatalógust, és tudtak a referáló és indexelő szolgáltatások létezéséről is, megkérdezték, hogy *voltak-e nehézségeik ezek használata során*. Kiderült, hogy a szakkatalógusok használata a harmad- és negyedéves hallgatók 24%-ának és az elsőéves építészmérnök hallgatók 60%-ának problémát jelentett; az indexelő és referáló kiadványok esetében a két csoportot jellemző megfelelő arányszámok: 12% és 4,5%.

A következő kérdés az volt, hogy *adott hat módszer közül melyiket választanák*, ha ismeretlen témához szándékoznának információkat keresni. A válaszokat a 3. táblázat foglalja össze, az összehasonlítás érdekében ismét elkülönítve az építészhallgatókat.

3. táblázat

A felhasználó számára új témára irányuló információkereső módszerek	Á, V, M, G		É	1973.
	A felmérésben résztvevők %-ában			
Szakkatalógus	93	81	46	
Szerzői betűrendes katalógus	0	0	6	
Szakkönyvtár	63	18	8	
Egyetemi előadók megkérdezése	47	81	18	
Könyvtárosok megkérdezése	81	91	60	
Barát, kollega megkérdezése	34	45	6	

Végül a felmérés résztvevőitől megkérdezték, hogy *hasznosnak találták-e a tanfolyamot*. A válaszokból az derült ki, hogy amíg a harmad- és negyedéves mérnök-hallgatók 100%-a, addig a leendő építészmérnököknek

csak 64%-a találta hasznosnak a tanfolyamot; 36%-uk szerint egy rövidebb, korábban kezdődő tanfolyamra lett volna szükség.

Az interjúk során kapott válaszok alapján arra következtethetünk, hogy a tanfolyam végeredményben megvalósította fő célkitűzéseit. A felmérés nagy értéke, hogy a szervezők olyan információkhoz jutottak, melyek ismeretében célszerű a tanfolyam jövőbeli szervezésekor bizonyos változtatásokat végrehajtani. Kiderült ugyanis, hogy *sok múlik az időzítésen*: a harmad- és negyedéves hallgatók számára a tanfolyam sokkal többet nyújtott, mint az elsőévesek számára. A felmérés érdeme, hogy elhatározták: az elsőévesek számára változtatnak a tanfolyam időzítésén és időtartamán.

/FJÄLLBRANT, N.: Evaluation of an introductory course in information retrieval for engineering undergraduates by means of pre-structured interviews = Tidskrift för Dokumentation, 33. köt. 6. sz. 1977. p. 87-90., 100./

(Novák István)

Ipari információs oktatás Indiában

A függetlenné vált Indiában a nagy állami iparvállalatok hamar felismerték, hogy szükségük van korszerűen berendezett információs központokra. A magánszektorban tevékenykedő nagyvállalatok, amelyek nagy része a külföldi tőke befolyása alatt állott, nem érezték információs szervezetek kiépítésének szükségességét.

A belföldi tőkével működő kisebb iparvállalatok információs központjának létrehozása különösen akkor vált időszerűvé, mikor az indiai kormány a kisebb iparágak fejlesztését célzó programot terjesztett elő. A középipar és kisipar országos információs központja iránti igényt 1971-ben a *SIET (Small Industries Education and Training Centre = Kisebb Iparágak Oktatási és Képzési Központja, Hyderabad)* keretében létrehozott *SENDOC (Small Enterprises National Documentation Centre = Kisebb Iparvállalatok Országos Dokumentációs Központja)* oldotta meg.

A SENDOC kurrens és retrospektív dokumentációs szolgáltatásokon kívül *ipari információs szemináriumokat* szervez, 1974 óta pedig információátviteli és keresési témákban tanfolyamokat rendez. Szolgáltatásai felhasználóinak körét főleg ipari vállalkozók, vállalatok, minisztériumok iparfejlesztési igazgatóságai, pénzügyintézetek, kutató és fejlesztő intézetek alkotják.

Az első országos tanfolyamot 1974-ben szervezték. Jó eredményének hatására a tanfolyamot 1975-től már más fejlődő országok részvételével bővítették.

Az *oktatási program* meghatározásakor figyelembe kell venni a különböző szintű (gyakorlati, ellenőrzési, vezetési) oktatási igényeket és az oktatást igénylő

szervezetek sokrétűségét. A beiratkozások idején feltételezték az előzetes informatikai gyakorlatot.

Mivel a legtöbb hallgató a tanfolyam végeztével a saját munkahelyén már működő információs rendszerben fog dolgozni, a hangsúlyt inkább a gyakorlat mint a tervezés és fejlesztés szempontjaira helyezték.

A tárgykör folyamatosan, négy országos és két nemzetközi tanfolyam után kristályosodott ki, kialakításában jelentős szerepet játszottak a végzett hallgatók kritikai megjegyzései (1. táblázat).

1. táblázat
A tanfolyam tematikája

1. Tudományos, műszaki és ipari információforrások és használatuk

- 1.1 Általános és szakosított referenzkiadványok és használatuk
- 1.2 Az ország ipari adatrendszere. Ipari adatokat előállító szervezetek
- 1.3 Indexelő és referálófolyóiratok és használatuk

2. Az információs munka elméleti alapjai

- 2.1 Információs nyilvántartások fejlesztésének szükségessége és a fejlesztés alapvető lépései
- 2.2 A tárgyi osztályozás fogalma és problémái. Információs nyilvántartások jellemzői és ezek indexelési vonatkozásai

3. Az információs munka eszközei és módszerei

- 3.1 Információkereső nyelvek szükségessége és használata
- 3.2 Az ETO használata szakkönyvtárak állományának osztályozására
- 3.3 Kereskedelmi és ipari osztályozási rendszerek használata adattárakban és keresőrendszerekben
- 3.4 Természetes nyelvi indexelés különös tekintettel a tezauszokra
- 3.5 Referátumkészítési módszerek

4. Információhordozók, az információs nyilvántartások szervezése

- 4.1 Prekoordinált és posztkoordinált nyilvántartási rendszerek
- 4.2 Kézi és gépi információhordozók és használatuk nyilvántartások kiépítésére

5. Információs szolgáltatások

- 5.1 Folyamatos információterjesztés
- 5.2 Eseti információs szolgáltatások: műszaki kérdések megválaszolása, irodalomkutatás
- 5.3 Szelektív információterjesztés

Kiegészítő előadások

Számítógépek és információs alkalmazások
Adatbankok
Irányítási információs rendszerek
Felhasználói igényfelmérés adatelemzés útján
Személyek és intézmények közötti kommunikáció,
a kommunikáció szerepe információs rendszerekben
Adatelemzés és jelentéskészítés
Reprográfia

2. táblázat

Az oktatási idő megoszlása
a főbb témákra és foglalkozásokra

	Óraszám		
	Előadások	Gyakorlat	Megbeszélések
Információforrások és használatuk	6	8	4
Az információs munka elméleti alapjai	6	—	2
Az információs munka eszközei és módszerei	12	20	6
Információhordozók, információs nyilvántartások szervezése	6	—	—
Információs szolgáltatások	6	—	4
Összesen	36	28	16

Ami az oktatási módszereket illeti, a tanfolyam előadásokból, gyakorlatokból és csoportos megbeszélésekből áll (2. táblázat).

A gyakorlati foglalkozások során a hallgatóknak a munkaterületükhöz szükséges feladatokat kell megoldaniuk. A feladatokat a résztvevők kérdőív formájában kapták. A kérdések két nagy szakterületre, nevezetesen az iparban felhasználható információforrásokra és az osztályozás, indexelés, referálás témakörére vonatkoznak.

A csoportos megbeszélések célja egyrészt az előadásokon elhangzottak, másrészt a hallgatók által felvetett kérdések megbeszélése. A feladatmegoldásokat minden alkalommal megbeszélés követi, de ezen kívül meghívott szakemberek közreműködésével is szerveznek találkozót speciális témákban, melyekhez az ajánlott irodalmat már előre a hallgatók rendelkezésére bocsátják.

Az oktatási módszereket ipari információs intézetekben, könyvtárakba, kutatóintézetekbe történő csoportos látogatások egészítik ki. A látogatások során az egyes csoportokat érdeklődési körüknek megfelelő részlegekbe kalauzolják, ahol a hallgatók kérdéseikre a részlegek dolgozóitól kapnak választ. Ezek a látogatások igen hasznosak, a rövid időtartamú oktatás szerves részét képezik.

A tanfolyam végeztével a hallgatók kérdőív alapján értékeli a tanfolyamot: a kérdőívek a tematikával, az időtartammal, a feladatrendszerrel stb. kapcsolatos kérdéseket tartalmaznak. Hat tanfolyam 66 hallgatójának értékelése után a következő hiányosságok, illetve igények kristályosodtak ki:

az adatszervezés és adatelemzés tárgykörében szélesíteni kell a tananyagot, és növelni a gyakorlati foglalkozások számát;

a hagyományos könyvtári munkafolyamatok, különösen az osztályozás és katalogizálás oktatását csökkenteni kell. A hallgatók többsége úgy érezte, hogy ezen ismeretek mélységét az intézményi könyvtárak állományának mérete és gyarapodása nem indokolja, és egyébként is ezek kimondottan könyvtárosi feladatok;

a természetes nyelvi indexelés témakörében az előadásokat korszerűsíteni kell;

nagyobb hangsúlyt kell helyezni a felhasználói igénykutatásokra és az információs szolgáltatások személyekre irányuló szelektivitására.

E szempontok alapján módosul a tanterv, az időtartamot pedig a növekvő igények miatt 3 hétről 4 hétre emelték.

Valamely tanfolyam akkor hasznos igazán, ha a hallgatókat konkrét tervekkel, ötletekkel látja el, amelyeket saját intézményeikben is megvalósíthatnak; az elvek és módszerek oktatása önmagában kevés. Konkrét eredmények eléréséhez azonban 3–4 hetes időtartam nem elegendő; az oktatók és hallgatók tanfolyamon kialakult kapcsolatának a tanfolyam után is – már meghatározott feladatokra irányulva – folytatódnia kell.

/DUTTA, S. – HARAVU, L. J.: Training for industrial information = Annals of Library Science and Documentation, 24. köt. 1. sz. 1977. p. 1–12./

(Novák István)

A szakbibliográfia oktatása a Hamburgi Könyvtáros Főiskolán

A Hamburgi Könyvtáros Főiskola először ad hírt a szakbibliográfia oktatásának még kidolgozás alatt álló rendjéről, illetve az azzal elért eddigi tapasztalatokról.

Az első lépés a megfelelő körülmények kialakítása, az oktatásra vonatkozó rendszabályok kidolgozása volt. Ezek közé tartozott többek között a kötelező óraszám és a vizsgarend megállapítása, a hallgatók által választott második szak befolyásának tisztázása, a személyi és anyagi feltételek biztosítása, az együttműködés megszervezése a hamburgi nagykönyvtárakkal stb.

Általános tanulmányi célok

Fenti feltételek előzetes megteremtése lehetővé tette egyes általános tanulmányi célok elérését, illetve meghatározott módszerek követését. Az általános célokat négy csoportra osztották:

ismeretek: betekintés, áttekintés, ismeretszerzés, kapcsolatépítés;

képesség: jártasság, készség, gyakorlat;

felismerés; bepillantás, megértés, tudatosság;
értékelés: hajlam, érdeklődés.

Az oktatási tervben az ismeretek közlése csupán az általános áttekintés szintjére korlátozódik, a hangsúly a készség elsajátításán van.

Tekintettel arra, hogy a szakbibliográfia oktatása a hallgató második szaktárgyához kapcsolódóan folyik, ez a szaktárgy viszont csaknem minden hallgatónál különböző, egyetlen tanártól sem várható el, hogy a hallgatókat saját szaktárgyuk bibliográfiai ismereteibe a megkívánt mélységben vezesse be. A megoldás csak a hallgatók önálló munkára nevelése lehet, természetesen a tanár irányítása és ellenőrzése mellett. Ez az irányítás azonban csak a bibliográfiák ismeretére, illetve készítésére mint szakmai tevékenységre terjedhet ki teljes részletességgel. A szaktárggyal kapcsolatban fel kell ébreszteni a hallgatóban az alapos és gondos bibliográfiai munka végzéséhez szükséges felelősségérzetet.

Speciális tanulmányi célok

Döntően fontos, hogy a hallgatók pontosan ismerjék a felhasználók igényeit. Tekintve, hogy az egyes szaktárgyak oktatásánál általában nem térnek ki az információs eszközök használatának ismertetésére, a könyvtárosnak feltétlenül tisztában kell lennie ezeknek az eszközöknek jellegével, funkciójával és minden esetben képesnek kell lennie arra, hogy a felhasználónak pontos és részletes útbaigazítást nyújtson. Emellett természetesen át kell látnia a dokumentumok feldolgozásának és használatának valamennyi könyvtári szabályát, azaz ismernie kell minden előforduló könyvtári jelet és kódot, hogy az információs eszközök kezelése soha ne jelentsen számára nehézséget.

A könyvtárosnak legyen állandó áttekintése a ma már az információs eszközök terén is jelentkező információáradatról. Ez azt jelenti, hogy a legújabb bibliográfiákról és egyéb segédeszközökről elsősorban a *tercier irodalomból kell folyamatosan tájékozódnia*. Egészen természetes az is, hogy el kell igazodnia a saját könyvtárának állományát feltáró eszközökben, szakkatalógusaiban és egyéb keresőrendszereiben. Legalább cím szerinti áttekintést kell nyernie a különböző szaktárgyak információs eszközeiről, legyen képes ítéletet alkotni a bibliográfiák értékéről, tartalmi és formai használhatóságáról és dönteni arról, melyik könyvtártípus számára, mely célra mely bibliográfiákat kell megrendelni.

A bibliográfiákkal kapcsolatban általános ismereteken túl legyen a könyvtárosnak saját választott szaktárgyában olyan biztos szaktudása és olyan jártassága a tárgy terminológiájában és rendszerében, mellyel segítségére lehet a felhasználónak a bibliográfiák használatában. Ebben a szaktárgyban ne csak az információs eszközök használatának, hanem azok felépítésének és összeállításának készségét is szerezzék meg.